

Pr. Ioannis Skiadaresis

***APOCALIPSA SFÂNTULUI
IOAN TEOLOGUL***

Cele dintâi și cele de pe urmă în dialog

Traducere din limba greacă
Dr. NICOLAE BURĂȘ

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2014

Traducerea a fost făcută după:

π. Ἰωάννης Σκιαδαρέσης,

Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη
Τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἔσχατα σὲ διάλογο,

Ἐκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2013

Cuprins

Lista prescurtărilor	13
Notă la ediția în limba română	15
Prolog	17
Introducere	19
Observații preliminare	19
Scrierile apocaliptice și asemănarea lor cu profețiile	20
<i>Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul</i> și legătura ei cu scrierile apocaliptice	23
Alte caracteristici distinctive ale <i>Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul</i>	27
Despre autorul cărții <i>Apocalipsei</i>	34
Locul și epoca redactării <i>Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul</i>	37
Adnotarea și comentarea <i>Apocalipsei</i> și relația cu cultul	40
Condiții de abordare a textului <i>Apocalipsei</i>	44
Actualitatea cărții <i>Apocalipsei</i>	49

Capitolul I

Particularități de sintaxă în *Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul* și reflectarea lor în tradiția scrisă

1.1. Particularități de limbă și sintaxă în <i>Apocalipsă</i>	53
1.2. „Erori” speciale de limbă în <i>Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul</i>	60
1.3. Alte scripturi ale tradiției scrise	65
1.4. Textul <i>Apocalipsei</i> în tradiția scrisă	70
1.5. Evaluarea „erorilor” și a corecturilor aferente	79

Capitolul II
Facerea și Apocalipsa
(cele dintâi și cele de pe urmă în dialog)

2.1. Cuvânt înainte	91
2.2. Fiul omului. Cele șapte epistole (cap. 1-3)	92
2.3. Liturghia cerească (cap. 4 și 5)	101
2.4. Primul ciclu de suferințe. Cele șase peceteți (cap. 6)	104
2.5. Pecetluirea aleșilor (<i>Apoc. 7, 1-8</i>).	
Scena liturgică cerească a fraților întru slavă (<i>Apoc. 7, 9-17</i>)	107
2.6. A șaptea pecete. Tăcerea (<i>Apoc. 8, 1-5</i>).	
Noul ciclu de suferințe (<i>Apoc. 8, 6 - 9, 21</i>)	112
2.7. Îngerul și Ioan mâncând cartea (<i>Apoc. 10, 1-11</i>).	
Măsurarea templului (<i>Apoc. 11, 1-2</i>). Activitatea, uciderea și	
învierea celor doi martiri (<i>Apoc. 11, 3-13</i>)	117
2.8. Cea de-a șaptea trâmbiță. Noua scenă liturgică și	
preamărirea lui Dumnezeu (<i>Apoc. 11, 15-19</i>)	123
2.9. Femeia înveșmântată cu soarele și luna, pruncul și balaurul	
(cap. 12). Cele două fiare (cap. 13)	124
2.10. Urmând Mielului pe Muntele Sion (<i>Apoc. 14, 1-7</i>).	
Vestea căderii Babilonului (<i>Apoc. 14, 8-11</i>).	
Anticiparea crizei iudaismului (<i>Apoc. 14, 12-20</i>)	130
2.11. Biruitoarii și cântarea cea nouă (<i>Apoc. 15, 1-4</i>).	
Plăgile (<i>Apoc. 15, 5 - 16, 16</i>). Căderea Babilonului.	
Bocete și aclamații în ceruri (<i>Apoc. 16, 17 - 19, 10</i>)	131
2.12. Cea de-a doua venire a Logosului Împărat	
(<i>Apoc. 19, 11 - 20, 15</i>)	134
2.13. Cele mai de pe urmă. Noul Ierusalim.	
Cetatea - templu (cap. 21-22)	135
2.14. Concluzii	141

Capitolul III
Scenele liturgice și materialul imnic al
Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul

3.1. Observații introductive	143
3.2. Care sunt scenele liturgice și materialul imnic al	
cărții <i>Apocalipsei</i> ?	146
3.3. Cum și unde apar scenele liturgice și imnurile <i>Apocalipsei</i> ?	156

3.4. Rolul scenelor liturgice și al imnurilor în cartea <i>Apocalipsei</i>	164
3.4.1. În plan literar	165
3.4.2. În plan estetic	169
3.4.3. În plan teologic	171
3.4.4. În plan pastoral și didactic	177
3.5. Asemănări între scenele liturgice și imnurile <i>Apocalipsei</i> și poezia dramatică	179
3.6. Epilog	183

Capitolul IV
Imaginile suferinței în
Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul

4.1. Observații preliminare	185
4.2. Prezentare sinoptică a imaginilor distrugerii în cartea <i>Apocalipsei</i>	186
4.3. Simbolistica imaginilor înspăimântătoare ale <i>Apocalipsei</i>	192
4.4. Contracararea imaginilor dure	202

CAPITOLUL V
Biserică, cult și euharistie în
Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul

5.1. <i>Apocalipsa</i> , carte sau provocare	209
5.2. <i>Apocalipsa</i> , o carte canonică	210
5.3. Biserica, comunitate de credincioși	212
5.4. Tropismul religios - euharistic al cărții <i>Apocalipsei</i>	214
5.5. Legătura specială dintre <i>Apocalipsă</i> și manifestările liturgice ale Bisericii	226
5.6. Caracterul cultului descris în <i>Apocalipsă</i>	233

Capitolul VI
***Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul* și înduhovnicirea**

6.1. Înduhovnicirea, act liturgic	239
6.2. Înduhovnicirea, armonizare a teoriei cu practica	251
6.3. Suferința și Crucea, condiții ale înduhovnicirii	253
6.4. Atitudini autoritare și înduhovnicire	255
6.5. Înduhovnicirea, între lege și vocație	258

6.6. Căința, expresie a înduhovnicirii și dinamica ei în cadrul planului lui Dumnezeu	260
6.7. <i>Apocalipsa</i> , sursă de libertate	262
6.8. Tablourile <i>Apocalipsei</i> , atelier și expresie a înduhovnicirii	263
6.9. Epilog	267

Capitolul VII

Modele de slujire preotească în *Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul*

7.1. Observații preliminare	271
7.2. Modele de slujire preotească în cele șapte comunități bisericești	272
7.2.1. Modelul Bisericii din Efes (<i>Apoc. 2, 1-7</i>)	274
7.2.2. Modelul Bisericii din Smirna (<i>Apoc. 2, 8-11</i>)	276
7.2.3. Modelul Bisericii din Pergam (<i>Apoc. 2, 12-17</i>)	277
7.2.4. Modelul Bisericii din Tiatira (<i>Apoc. 2, 18-29</i>)	279
7.2.5. Modelul Bisericii din Sardes (<i>Apoc. 3, 1-6</i>)	281
7.2.6. Modelul Bisericii din Filadelfia (<i>Apoc. 3, 7-13</i>)	281
7.2.7. Modelul Bisericii din Laodiceea (<i>Apoc. 3, 14-22</i>)	283
7.3. Despre modelele de slujire și viață bisericească în cele șapte comunități	284
7.4. Cei douăzeci și patru de bătrâni (prezbiteri) și modelul lor de slujire preotească	291
7.4.1. Chipurile bătrânilor, chipuri de preoți	291
7.4.2. Cei douăzeci și patru de bătrâni, oglinzi ale lui Dumnezeu	293
7.4.3. Lucrarea celor douăzeci și patru de bătrâni	294
7.4.3.1. Preamărirea și închinarea lui Dumnezeu	294
7.4.3.2. Interesul lumesc	297
7.5. Autorul <i>Apocalipsei</i> , purtător al preoției profetice	299
7.6. Epilog	307

Capitolul VIII

Puterea lumească în *Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul*

8.1. Observații preliminare	309
8.2. Despre expeditor și destinatari	312

8.3. Puterea lumească - politică	313
8.3.1. Climatul din epocă	313
8.3.2. Împăratul - zeu	314
8.3.3. Noua doctrină și implementarea ei (cap. 12 și 13). Cele două fiare	317
8.3.4. Noua doctrină prin prisma <i>Apocalipsei</i> . Privire generală	324
8.3.5. Căderea Babilonului	328
8.4. Viața de apoi și supremația lui Dumnezeu	329
8.5. Ce recomandă autorul?	329
8.6. Concluzie	330

Capitolul IX

Caracterul antignostic al *Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul*

9.1. Despre expeditor și destinatari	331
9.2. Despre fronturile <i>Apocalipsei</i>	333
9.3. Sfântul Ioan Teologul și doctrina și practicile gnostice	335
9.4. În loc de epilog	356

CAPITOLUL X

Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul și iudaismul

10.1. Vestul Asiei Mici, spațiu al coexistenței iudeilor cu creștinii	359
10.2. Originea iudaică a autorului cărții <i>Apocalipsei</i>	360
10.3. Atitudinea autorului <i>Apocalipsei</i> față de iudaism	361
10.4. Biserică și iudaism, adversitate reciprocă	363
10.5. Sperața întru redresarea iudaismului	375

Capitolul XI

Viziunea eshatologică a *Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul*.   **Omul și lumea (comentariu la *Apoc. 21 - 22, 1-5*)**

11.1. Observații preliminare	384
11.2. Textul	385
11.2.1. Structura textului	388
11.2.2. Cele două unități	388

11.2.3. Structura primei unități (<i>Apoc. 21, 1-8</i>)	388
11.2.4. Structura celei de-a doua unități (<i>Apoc. 21, 9 - 22, 5</i>)	389
11.3. Abundența simbolurilor	390
11.3.1. Simbolul „miresei”	391
11.3.2. Simbolul „Noului Ierusalim”	392
11.4. Evaluare teologică a pericopei	394
11.5. Pericopa și actualitatea ei în lume	403
Bibliografie	409
Ediții critice și traduceri ale <i>Sfintei Scripturi</i>	409
Gramatici, sintaxe și dicționare	409
Scriitori antici și bisericești	409
Lucrări și studii de dată mai recentă	410

ÎNALTPREASFINȚITULUI VARNAVA,
MITROPOLIT DE NEAPÓLEOS ȘI STAVROUPOLEOS

*«Între frați, povățuitorul lor cinstit este, și cei ce se tem de
Domnul sunt la fel înaintea ochilor Lui.»
(Înț. Sir. 10, 24)*

Lista prescurtărilor

AThANT	<i>Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testament, Zürich</i>
AthR	<i>The Anglican Theological Review, Evanston</i>
BAM	<i>Βασικὲς Ἀγιογραφικὲς Μελέτες</i> (<i>Studii Hagiografice de Bază</i>)
BB	<i>Βιβλική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη</i> (<i>Biblioteca Biblică, Salonic</i>)
BiKi	<i>Bibel und Kirche, Stuttgart</i>
BEvTh	<i>Beiträge zur Evangelischen Theologie, München</i>
CBQ	<i>The Catholic Biblical Quarterly, Washington</i>
ΔBM	<i>Δελτίο Βιβλικῶν Μελετῶν, Αθήνα</i> (<i>Jurnal de Studii Biblice, Atena</i>)
ΕΕΘΣΘ	<i>Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης</i> (<i>Anuarul Facultății de Teologie al Universității din Salonic</i>)
E.K.Δ.	<i>Ἑρμηνεία Καινῆς Διαθήκης, Θεσσαλονίκη</i> (<i>Interpretarea Noului Testament, Salonic</i>)
ΕΠΕ	<i>Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη</i> (<i>Părinți Greci ai Bisericii, Salonic</i>)
HNT	<i>Handbuch zum Neuen Testament, Tübingen</i>
Intep	<i>Interpretation, A Journal of Bible and Theology, Richmond</i>
Int B	<i>The Interpreter's Bible, The Holy Scriptures in the King James and Revised Standard Versions, New York</i>
Ἰστ. Ἐλ. Ἐθν	<i>Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἐθνους, Αθήνα</i> (<i>Istoria Neamului Elen, Atena</i>)
JBL	<i>Journal of Biblical Literature and Exegesis, Philadelphia</i>
JR	<i>The Journal of Religion, Chicago</i>
L L	<i>Liturgisches Leben, Berlin</i>

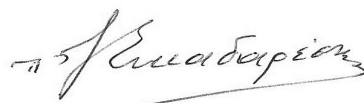
L & S	L. G. Lidel / R. Scott, <i>Μέγα Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης</i> (Dicționar Complet al Limbii Grecești), traducere de Ch. Moschou, Atena
N. Παιδ.	<i>Νέα Παιδεία</i> , Ἀθῆναι (Noua Educație, Atena)
NTA	<i>Neutestamentliche Abhandlungen</i> , Münster
NTD	<i>Das Neue Testament Deutst</i> , Göttingen
NovT	<i>Novum Testamentum</i> , Leiden
ÖTBK	<i>Öikoumenischer Tascenbuchkommentar zum Neum Testament</i> , Gütersloh
ΠΒ	<i>Ποιμαντική Βιβλιοθήκη</i> , Ἀθῆναι (Biblioteca Misionară, Atena)
PG	<i>Patrologiae cursus completus. Series Graeca</i> , accurate J-P. Migne
PIBA	<i>Procedings of the Irish Biblical Associon</i>
Rev Exp	<i>Revue Expositor</i> , London
Stud NT	<i>Studien zum Neuen Testament</i> , Güterloh
Θεολ	<i>Θεολογία</i> , Ἀθήνα (Teologia, Atena)
ThZ	<i>Theologische Zeitschrift</i> , Basel
Th St	<i>Theological Studies</i> , Baltimore, Woodstoch
ThWNT	G. Kittel - G. Friedrich, <i>Theologisches Wörter buch zum Neuen Testament</i>
ZNW	<i>Zeitschrift für die NT/che Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche</i> , Giesen, Berlin
ZBK	<i>Zürcher Bibelkommentare. Neues Testament</i> , Zürich

Notă la ediția în limba română

Cu poporul ortodox român avem legături profunde și sincere. O dovadă a acestor legături o constituie și traducerea în limba română a lucrării de față cu titlul *Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul. Cele dintâi și cele de pe urmă în dialog.*

Domnului Nicolae Burăș, ucenicul meu drag, cel care s-a îngrijit de traducerea lucrării, îi urez numai astfel de reușite și multă binecuvântare. „Mielul cel Înjunghiat” al *Apocalipsei* să-i fie punct unic de referință.

Pr. Ioannis G. Skiadaresis
Salonic, 03.04.2014

Prolog

Datorită bogăției rare pe care o ascunde în paginile sale, *Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul*, această carte într-adevăr greu de pătruns a *Noului Testament*, atrage neconținut atenția și dragostea oamenilor.

Lucrare profetică și, în același timp, apocaliptică, cartea se oferă unor lecturări diferite, dăruindu-ne multe lucruri. Noi am lecturat-o din punct de vedere ecleziologic, savurându-i plenitudinea arhitecturală, structura filologică și tehnica de redactare și închinându-ne cu evlavie în fața nenumăratelor imagini și simboluri și a realităților la care acestea fac trimitere. Identificăm, în această carte, imaginea Bisericii, așa cum aceasta se proiecta la sfârșitul secolului I d.Hr., precum și imaginea viitorului ei plin de glorie, eshatologic. Aflăm, așadar, despre fronturile pe care luptă Biserica, precum și despre biruința finală. *Apocalipsa* este o carte ce inspiră speranță, dar și spirit de luptă, expresii ale înduhovnicirii adevărate. Imaginile triste nu ne provoacă teama, ci dorința arzătoare de a limita răul în nenumăratele sale forme, precum și setea pentru dreptate și impulsul spre eliberarea de sub stăpânirea forțelor potrivnice, cu feluritele lor nume. Viziunile finale ale cărții ne fac să ne fie dor de cele ce vor urma, așa cum acestea vor să fie, iar tropismul liturgic al acesteia se constituie într-un indiciu spre descoperirea și prețuirea Sfintei Euharistii, dimensiune și mod diferit și unic de a fi ale creștinilor.

Rod al studiului îndelung al cărții ce încheie *Canonul Sfintei Scripturi*, lucrarea de față constituie o scrutare a

orizontului eshatologic, larg, luminos și din ce în ce mai aproape.

Calde mulțumiri prietenului meu Ioannis Koukidis pentru ajutorul necondiționat oferit în toți acești ani în care sănătatea mi-a fost pusă la grea încercare.

Pr. Ioannis G. Skiadaresis

Introducere

Observații preliminare

*Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul*¹ este ultima dintre cărțile *Canonului Nouului Testament*. Rezumat al întregii *Sfinte Scripturi*, scrierea se constituie, în același timp, și într-un rezumat al *Canonului Vechiului Testament*, respectiv al cărții *Facerii*. Cu alte cuvinte, *Apocalipsa* constituie o rela-tare, pe scurt, a începutului, a parcursului și a sfârșitului omenirii.

Titlul *Apocalipsei* a fost inspirat de primul verset al scrierii, aceasta fiind, de obicei, asimilată lucrărilor de factură literară, mai exact speciei cunoscute drept literatură apocaliptică². Până la un anumit punct însă încadrarea este oarecum forțată și aceasta pentru că scrierea ca atare, deși trădează multe dintre caracteristicile genului apocaliptic, nu este exclusiv apocaliptică. Acest lucru ne este mărturisit chiar de către autorul lucrării, textul constituindu-se,

---

¹ Introducerea de față include un număr limitat de note de subsol (bibliografie etc.), pentru simplul motiv că majoritatea aspectelor menționate sunt tratate pe larg în cele 11 capitole - unități care alcătuiesc acest studiu.

² Dintre studiile clasice privitoare la literatura apocaliptică amintim, printre altele, următoarele: J. Schreiner, *Alltestamentlich-Jydische Apokalyphtik. Eine Eiführung*, München, 1969; W. Schmithals, *Die Apokalyphtik. Eiführung und Deutung*, Göttingen 1973 și, în mod special, studiul lui J.M. Schmidt, *Die jüdische Apokalyphtik. Die Geschichte ihrer Erforschung von den Anfängen bis zu den Textgungen von Qumran*, Neukirchen, 1969.

înainte de toate, într-o profecie³. Mai mult decât atât, întregul conținut al lucrării poartă pecetea unui scriitor creștin, textul nefiind o simplă prelucrare după o redactare asemănătoare, de sorginte iudaică, sau o simplă compilație a unor texte disparate.

Înainte de a purcede la anumite considerații referitoare la cartea *Apocalipsei*, se impune, ca o paranteză și pe scurt, să amintim câteva dintre caracteristicile esențiale ale lucrărilor catalogate drept apocaliptice, precum și a elementelor care fac ca acest tip de scrieri să difere de profetiile în sine. Clarificarea se datorează necesității de a ne putea crea o viziune mai clară asupra abordării diferențiate, așa cum aceasta se impune, odată ce purcedem la analiza textului *Apocalipsei*.

Scrierile apocaliptice și asemănarea lor cu profetiile

Scrierile de factură apocaliptică sunt considerate creații ale unui curent literar diferit, apărut undeva între anii 200 î.Hr. - 200 d.Hr. În cazul poporului evreu, perioada menționată coincide cu cea a sclaviei sale, respectiv cu perioada în care acesta a cunoscut nenumărați cuceritori (asirieni, babilonieni, perși, greci, romani). Este vorba, cu alte cuvinte, de o lungă perioadă de umilință națională și religioasă. Experimentată pe o durată atât de mare de către poporul ales, această suferință a dat naștere unei dileme majore: „De ce poporul evreu, un neam evlavios, să fie nedreptățit, fiind obligat de către Iahve, potențatorul istoriei, să îndure atâtea stăpâniri?”. Răspunsul la această întrebare și, în general, la această inaccesibilitate a istoriei poporului evreu, încearcă să-l dea literatura apocaliptică, în ale cărei creații chestiunea dreptății lui Dumnezeu este cunoscută și tratată pe larg. Mai precis, este vorba de un răspuns la

---

³ *Apoc. 1, 3; 22, 10.*

întrebarea: „De ce suferă întotdeauna cei drepti?”. Răspunsul oferit în scrierile apocaliptice este acela că societatea timpului, decăzută, trebuie în mod obligatoriu să apună, pentru ca împărăția lui Dumnezeu să poată fi oferită dreptilor.

Prin urmare, scrierile de factură apocaliptică au apărut în perioade de criză, având rolul de a tonifica moralul scăzut al evreilor, iar conținutul lor era prezentat ca fiind reprezentativ în ceea ce privește problema sfârșitului eshatologic. Mai exact, punctul de referință al scrierilor de factură apocaliptică era inițierea maselor în mistere altfel de nepătruns. După cum este firesc, cunoștințele speciale la care facem referire insuflau și un anumit comportament colectiv și mai ales coordonau mișcări de eliberare menite să accelereze apropierea de sfârșitul veacului de umilință și inaugurarea împărăției celei noi.

Dintre caracteristicile de bază ale literaturii apocaliptice, amintim:

a. *Utilizarea pseudonimelor*: Autorii se foloseau de numele unor eroi ai trecutului (de exemplu Adam, Enoh, Moise, Baruh, Ezdra), pe care îi înfățișau drept autori ai respectivelor mesaje apocaliptice. Numele unor astfel de eroi au fost uzurpate și în lucrări teologice elaborate, dar și cu ocazia descrierii anumitor tradiții, de cele mai multe ori falsificate. În acest mod, autorii de texte cuprinzând mesaje apocaliptice considerau că dădeau operei lor mai multă valoare.

b. *Falsa pre-existențialitate*: Scrierile apocaliptice erau prezentate ca fiind scrise în perioada în care a trăit cel ce era înfățișat drept autor.

c. *Limbajul virtual - simbolic*, respectiv folosirea pe larg a scenelor și a simbolurilor cunoscute în tradiția vechi-testamentară, chiar și a acelor provenind din mitologia popoarelor orientale.

d. *Includerea în text a unor închipuiri și vedenii*, cu ajutorul cărora erau prezentate concepții referitoare la mistere

ale istoriei. În cazuri mai rare, acestea erau descrise chiar de către autor sau de vreun personaj al ierarhiei cerești (vezi, de exemplu, îngerul tălmăcitor).

e. *Folosirea excesivă a numerologiei*, numerele fiind considerate expresii ale unor interpretări speciale. Recurgerea excesivă la numerologie se suprapunea unei concepții legate de o împărțire prestabilită a istoriei în perioade.

f. *Recurgerea la îndemnuri*, având în vedere că scopul scrierilor apocaliptice era acela de a oferi lumii un anumit tip de îndrumare.

g. *Determinismul*, respectiv concepția conform căreia tot ceea ce se întâmplă în lume este prestabilit și cuprins într-un plan inițial, bine definit.

h. *Dualismul ontologic*, rezultat al influențelor unor filosofii orientale, ca de exemplu cea iraniană.

i. *Atitudinea critică vizavi de puterea lumească.*

j. *Schițarea, în nuanțe pesimiste, a prezentului.*

k. *Caracterul ilegalist al scrierii.*

l. *Recurgerea exagerată la angelologie și demonologie.*

m. *Prezentarea, de cele mai multe ori confuză, a lui Mesia asemenea unui exponent al mântuirii ce avea să urmeze.*

n. *Așteptarea judecății iminente și a reabilitării realităților decăzute ale societății.*

o. *Împletirea unor elemente din domeniul filosofiei, al astronomiei, al zoologiei, al botanicii, al farmaceuticii etc.*

Se impune, în mod special, să subliniem faptul că literatura apocaliptică s-a dezvoltat odată cu împlinirea profeției iudaice și a impunerii, de către farisei, a autocrației Legii. Altfel spus, literatura apocaliptică a luat naștere ca o reacție împotriva tradiției juridico - hieratice, predominantă datorită fariseilor, precum și ca o tentativă de imitare a profeției. Însă, dacă profeția constituie o prezență originală și un logos autentic, literatura de factură apocaliptică este o imitație nereușită a acesteia. Autorii textelor apocaliptice s-au dovedit a fi urmași neîndemânateci ai profeților, față de care diferă în puncte esențiale, cum ar fi:

a. Profetii insistau pe tradiția orală, în vreme ce scriitorii textelor apocaliptice pe cea scrisă, pentru a-și putea face cunoscute și a-și răspândi ideile într-un mod mai autoritar.

b. În timp ce, la profeti, atenția nu este îndreptată exclusiv către veacul ce avea să vină, ci mai mult către prezent, atenția scriitorilor apocaliptici era atrasă, am putea spune, în mod unilateral, doar de veacul ce avea să urmeze. De aceea, dacă profetii recomandau spirit de luptă pentru obținerea dreptății, a păcii etc., lucruri folositoare în prezent, urmate de o pregustare a celor ce aveau să urmeze, scriitorii apocaliptici urmăreau cursul evenimentelor în mod determinist.

c. Profetii erau cunoscuți pe nume. Afirmațiile lor erau o dovadă a responsabilității și a realismului, aceștia bazându-și autenticitatea pe faptul că fuseseră aleși de către Dumnezeu, pe când scriitorii apocaliptici își căutau această autenticitate în numele de răsunet ale unor eroi ai trecutului, pentru ca mai apoi să și-o însușească.

d. La profeti, Mesia ocupă locul central, pe când la scriitorii apocaliptici acesta este prezent în mod confuz.

Concentrându-ne analiza pe legătura existentă între *Apocalipsă* și tradiția iudaică apocaliptică scrisă și cu scopul de a face legătura între *Apocalipsă*, înainte de toate, și profetiile vechi-testamentare, vom încerca să determinăm în continuare care sunt caracteristicile de bază ale acestor texte care absentează, cu preponderență, din conținutul *Apocalipsei*.

Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul și legătura ei cu scrierile apocaliptice

Dintre caracteristicile de bază ale literaturii apocaliptice, așa cum am analizat-o pe scurt până aici, din *Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul* lipsesc:

a. *Pseudonimele și*

b. *Stabilirea perioadei de redactare a textului.*

Autorul *Apocalipsei* trăiește în interiorul Bisericii epocii sale și, după cum se poate observa, nu este un profet oarecare, aflat în trecere pe acolo, ci o persoană care deține, în cadrul comunității religioase din care face parte, o poziție de conducere ce presupune responsabilitate, fiind evident interesat de soarta comunității sale, și participând efectiv la durerea și suferința membrilor acesteia. El scrie și vorbește în mod autentic despre Biserică, făcând referiri la problemele acesteia și mărturisind, și în ceea ce privește propria-i persoană, adevărul. Acesta este și motivul pentru care, în contrast cu anonimatul sau pseudo-anonimatul care caracterizează, după cum am arătat, atât literatura apocaliptică anterioară, cât și pe cea redactată mai târziu, autorul *Apocalipsei* își dezvăluie identitatea încă de la primul verset al cărții sale⁴, gest pe care îl repetă încă de două ori în cuprinsul lucrării⁵. În aceeași manieră, autorul *Apocalipsei* își face cunoscută, încă de la începutul scrierii sale, și calitatea de profet, punând chemarea sa profetică mai presus de orice altceva⁶ ce ar fi putut avea legătură cu vreo persoană *asemenea Fiului Omului*⁷, în așa fel și cu astfel de formulări ca și când ar fi vorba de chemarea unui profet vechi-testamentar, și caracterizând, în același timp, cartea sa ca fiind cuvânt profetic.

c. Un alt element care lipsește din *Apocalipsă* este *accentul naționalist*, întâlnit în toate celelalte texte iudaice cu caracter apocaliptic. Viziunea *Apocalipsei* este una largită. Sfântul Ioan Teologul nu mai pare preocupat de soarta poporului iudeu sau cel puțin doar de soarta acestuia, ci

---

⁴ *Apoc. 1, 1.*

⁵ *Apoc. 1, 4; 1, 9.*

⁶ *Apoc. 1, 9-20.*

⁷ *Apoc. 1, 13.*

de destinul întregului univers. În acest mod, din lucrarea sa nu mai este omis viitorul nimănui.

d. De asemenea, din *Apocalipsă* lipsește, în mod evident, viziunea pesimistă asupra prezentului, așa cum aceasta este prezentă în restul textelor iudaice de factură apocaliptică. Asemeni unui profet veritabil, autorul *Apocalipsei* consideră că, datorită persoanei și a lucrării lui Hristos, prezentul a fost deja grevat lumii ce va să urmeze. Aici, istoria și veacul ce vor să vină coexistă într-o unitate indestructibilă, căința și lupta omului constituind factori limitativi ai răului, capabili să influențeze chiar și planul lui Dumnezeu.

Nu cumva însă lipsa elementelor identificate mai sus umbresc caracterul apocaliptic al textului cărții *Apocalipsei*? Înainte de toate, se impune să precizăm că prezența unor accente apocaliptice nu este exclusă, în general, din textul *Sfintei Scripturi*. Elemente de factură apocaliptică pot fi identificate nu numai în *Vechiul Testament*⁸, ci și în *Noul Testament*⁹. Este unanim acceptat faptul că literatura apocaliptică a constituit un factor cizelator al gândirii teologice, nu doar pentru literatura creștină a secolului al II-lea (vezi, de exemplu, lucrarea *Păstorul lui Herma* etc.), ci și pentru cea a secolului I. Prin urmare, textele de factură apocaliptică și gândirea creștină nu apar ca dimensiuni incompatibile. Mai mult, după cum reiese din cele expuse până aici, multe dintre aceste elemente apocaliptice există, oricum, și în *Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul*, diferențiate însă, mai mult sau mai puțin, prin modul în care acestea operează în textele iudaice de tip apocaliptic.

---

⁸ Vezi, de exemplu, *Isaia*, cap. XXIV-XXVII, *Zaharia* cap. XII-XIV, *Daniil* etc.

⁹ Vezi *Mc. 13*, *Mt. 24*, *Lc. 21*, *I Tes. 4*, 13-18, *2 Tes. 2*, 1-12, *I Cor. 15*, 20-28 ș.a.

Și în *Apocalipsă* se apelează la *numere*, cum ar fi, de exemplu, numărul 7 (peceți, trâmbițe, epistole, fericiri etc.), numărul 12 (aștri, porți, pietre prețioase, apostoli), numărul 4 (animale, călăreți), numărul 144.000 ș.a.m.d. În *Apocalipsă* însă, importanța numerelor nu trebuie supraevaluată, așa cum vedem că se întâmplă în literatura apocaliptică, și mai ales numerele nu trebuie percepute ca tentative de împărțire exactă a istoriei în perioade.

De asemenea, mesajul *Apocalipsei* este transmis prin intermediul unei succesiuni de imagini și sunete, de altfel foarte comune literaturii apocaliptice. Sfântul Ioan Teologul însă este convins că cele câte aude și vede constituie enigme inaccesibile celor care îl ascultă sau îi citesc scrierile, și că acestea au legătură cu întâmplări și situații care, și în prezent, privesc lumea. Acolo unde se impune o atenție sporită, autorul vine cu explicația necesară. În rest, Sfântul Ioan Teologul știe că se adresează unor ascultători care experimentaseră deja personal anumite evenimente în cadrul comunităților în care viețuiau, aceia fiind buni cunosători ai unei teologii extinse și ai unei problematice mai generale, cum ar fi evenimentele din viața Bisericii.

La fel de critică este atitudinea Sfântului Ioan Teologul și vizavi de puterea politică¹⁰ și în special față de cea romană, cu toate acele mecanisme religioase și economice la care aceasta apela: cultul împăratului – insultă și insinuare a venerării mielului, și teologia și preoția mincinoasă pe care le propagau cultul împăratului și al zeiței Roma. După cum știm, Asia Mică era regiunea cea mai importantă în care se practica cultul împăratului. Adorarea divei Roma și a chipului sfânt al împăratului, bineînțeles la inițiativa puterii lumesti, cunoștea în Asia Mică o popularitate și răspândire nespuse de mari, mai pronunțate decât în oricare alt loc din imperiu. Constituia însă un mod greșit

---

¹⁰ Referitor la această temă vezi, pe larg, cap. VIII al lucrării de față.

de exprimare a liniștii și a recunoștinței pe care orașele asiatice le nutreau odată cu urcarea pe tron a Augustului, după lungi perioade de anarhie, sărăcie și război. Pentru contracararea acestora, Sfântul Ioan Teologul recurge la o exprimare radicală. În concepția sa, împăratul este fiara, falsă încarnare a mielului - Hristos sau, altfel spus, un fel de dublură a acestuia care, pe de o parte, își însușește jurisdicția lui Hristos asupra oamenilor și, pe de altă parte, le refuză oamenilor drepturile, chiar și pe cele mai elementare, în cadrul istoriei.

Aceeași *poziție critică* este adoptată de Sfântul Ioan Teologul și împotriva oricăror alte forme de putere, chiar și împotriva celor de factură spirituală (vezi critica existentă în textul *Apocalipsei* împotriva îngerilor, în special în capitolele 2 și 3, cel mai probabil din cauza faptului că, datorită influenței gnosticilor, îngerii erau adorați și cinstiți mult mai mult decât era cinstit Hristos).

Având în vedere, așadar, toate aceste caracteristici comune ale *Apocalipsei* și ale scrierilor de factură apocaliptică, așa cum le-am expus până aici, nu putem să negăm legătura existentă între cele două tipuri de texte. Nu putem însă nici să le caracterizăm ca fiind asemănătoare.

Alte caracteristici distinctive ale Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul

În afară de faptul că multe dintre caracteristicile textelor apocaliptice sunt prezente și în textul *Apocalipsei*, cu sens mai mult sau mai puțin diferit de cel în care sunt întrebuințate în textele iudaice de aceeași factură, scrierea este caracterizată, în special, prin trăsături noi, care îi conferă o alură diferită. Dintre acestea, amintim:

a. *Forma epistolară*, având în vedere că o parte a prologului *Apocalipsei*, precum și sfârșitul scrierii se aseamănă cu prologurile și cu epilogurile epistolelor pauline. De

Capitolul III

Scenele liturgice și materialul imnic al *Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul*

Printre particularitățile *Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul* se numără și aceea că scrierea include nu numai imagini terifiante, ci și un număr mare de scene și imnuri liturgice care se constituie în tablouri pline de lumină și speranță. În capitolul de față, scopul nostru este, înainte de toate, să scoatem în evidență aceste scene și să identificăm imnurile care răzbat din ele. Vom încerca, de asemenea, să descifrăm eventualele reguli de repartizare a acestor scene în întreaga lucrare, iar mai apoi vom studia modul în care aceste reguli operează, nu doar în ceea ce privește fiecare scenă sau imn în parte, ci în întreaga lucrare.

Pentru început, vom proceda însă la câteva note și observații introductive.

3.1. Observații introductive

De multe ori, în literatura apocaliptică – așa cum observăm, de altfel, și în textele profetice vechi-testamentare – se vorbește despre imnuri înălțate de îngeri, pe care¹

---

¹ Cele mai vechi indicii referitoare la imnuri cerești ale îngerilor se întâlnesc la *Is. 6, 1* ș.u., *38, 7*. *Iez. 1, 1* ș.u., *3, 12*. (Cf. *Dan. 3, 58*). Multe dintre îndemnurile adresate îngerilor de a înălța imnuri lui Dumnezeu se regăsesc în *Psalmi (Ps. 102, 20-21; 148, 2)*. Cea mai clară preamărire a

autorii le aud în timpul experiențelor lor duhovnicești sau pe perioada cât se află în ceruri². Alteori, aceiași autori transcriu rugăciunile pe care ei înșiși le-au adresat lui Dumnezeu sau dialogurile pe care le-au avut cu Creatorul³. Cu alte cuvinte, în momentul pătrunderii în spațiul și timpul transcendent, respectiv în momentele de experimentare a unor stări spirituale extraordinare, scriitorul apocaliptic și profetul nu au simple viziuni, ci și ascultă, meditează și se roagă. Astfel, de multe ori aceștia au viziuni cu caracter liturgic sau aud cântări, de obicei îngerești, dintre care pe unele le numesc imnuri, iar pe altele, ode.

Cele spuse referitor la textele amintite sunt valabile, într-un grad și cu o amploare chiar mai mare, și în ceea ce privește textul *Apocalipsei Sfântului Ioan*, singura dintre cărțile *Noului Testament* care adăpostește în paginile sale scene liturgice sau de cult, precum și un număr mare de imnuri. Descriindu-și viziunile, Sfântul Ioan Teologul inserează în lucrarea sa, în planul orizontal al întâmplărilor, adică în cel lumesc, și în puncte strategice ale acestora,

---

lui Dumnezeu Creatorul de către îngeri este descrisă în cartea *Iov* (38, 7). Concepția referitoare la proveniența din Canaan a imnodiei închinată lui Dumnezeu de către îngeri, răspândită pe arii mari în întregul Răsărit (vezi G. Rad Th. W I 77,10-14), este prezentă, în special după robie, în literatura apocaliptică (*Ath. Enoh* 39, 12-13; 40, 1-3; 47, 2; 61, 11; 67, 1; 67, 11-12; *Slav. Enoh* 7, 1; 8, 8; 19, 3; 19, 6; 20, 3-4; 21, 1; *Anal. Ier.* 7, 15-20; 15, 27; 15, 30; 15, 36; 8, 3; 8, 16-18; 9, 28-29, 9, 33; 9, 40-42; 10, 1-3; 10, 19; 11, 26-27; *Var* 10, 7; *Apoc. Avr* 15, 6; *Apoc. Mw.* 7, 17; 7, 43; *Viața lui Adam* 33, *Apoc. Pavel* 11, 29-30 etc.), precum și în textele de la Qumran (4Q. Sl. 39.40. Vezi și *Iosif Iu. Pol.* 2, 142). Mai pe larg, vezi R. Deichgraber, *Gotteshymnus und Cristushymnus in der frühen Christenheit. Untersuchungen zu Form, Sprache und Stil der frühchristlichen Hymnen*, Göttingen, 1967, 47-49 și D. Kaimakis, *Tà χειρόγραφα τοῦ Κομμάρν καὶ ἡ θεολογία τους (Manuscritele de la Qumran și teologia lor)*, Salonic, 2004, pp. 90-103.

² *Slav. Enoh* 1, 8; 7, 1; 8, 1; 11, 1; 20, 1. și multe altele.

³ Vezi, de exemplu, *Var* 48, 2-24 și *IV Ezdra* 8, 20-36.

episoade care au ca plan de desfășurare lumea cerească. În linii mari, decorul acestor scene seamănă cu cel al templului, motivele predominante fiind liturgice sau cultice. Din interiorul acestor scene se aud una sau mai multe cântări, sursa lor fiind când o ceată de îngeri, când vreun cor de prezbiteri sau oameni slăviți. Doar o singură dată aceste cântări se constituie într-un imn al întregii creații. Câteodată, Sfântul Ioan caracterizează aceste cântări drept ode, în timp ce cercetătorii din întreaga lume, argumentându-și diferit punctul de vedere, le numesc piese imnice⁴.

Se impune însă, în acest punct, o precizare: în comparație cu imnica cerească, prezentă în alte lucrări vechi-testamentare sau extra-biblice, *Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul* se dovedește întru totul originală, dacă e să luăm în considerare faptul că, pe de o parte, introduce în tematica sa evenimente legate de Hristos și de viața Acestuia, iar pe de altă parte, în afară de Dumnezeu, imnurile sunt adresate și lui Hristos-Mielul. De asemenea, *Apocalipsa Sfântului Ioan* prezintă originalitate și datorită faptului că aria destinatarilor imnurilor este una lărgită, dintre aceștia făcând parte nu numai îngeri sau persoane slăvite, ci întreaga creație. Cu alte cuvinte, chiar dacă Dumnezeu este cunoscut ca Domn absolut al istoriei și al lumii – în cartea *Apocalipsei* Acesta nefiind prezent asemeni unui Creator aflat în monolog – întreaga creație și, în special, ființele logice nu sunt doar creaturi supuse și tăcute, asupra căreia Creatorul acționează în calitate de monarh absolut. Răspunzând Celui ce îi vorbește și îi poartă de grijă și bucurându-se de slava pe care i-o face cunoscută, întreaga creație îi răspunde lui Dumnezeu fie preamărindu-L (Îi conferă mărire), fie blestemându-L (refuză să se căiască),

---

⁴ Referitor la aceste criterii, vezi lucrarea noastră cu titlul «Λειτουργικὲς σκιηδες...», pp. 18-28.

respectiv închinându-se sosiilor uzurpatoare, cu diferite nume, ale Acestuia.

După cum am spus anterior, unele dintre aceste cântări sunt clasificate, de către autorul *Apocalipsei*, drept ode⁵. Altele, pe care le vom reda, pe scurt și împreună cu descrierea cadrului lor liturgic, în subcapitolul următor, au fost catalogate de cercetători, în baza unor anumite criterii, drept imnuri sau, în general, fragmente liturgice. Atât cele din prima categorie, cât și cele din cea de-a doua se constituie, în general, în material imnic al cărții *Apocalipsei* care, o spunem din nou, se aud întotdeauna din interiorul unor scene liturgice care, de obicei, fac trimitere la motive și acte de cult.

3.2. Care sunt scenele liturgice și materialul imnic al cărții *Apocalipsei*?

Acele fragmente ale *Apocalipsei* caracterizate, de critica din întreaga lume, drept imnuri, sunt, așa cum am subliniat mai înainte, cântări corelate de autor cu scenele liturgice cerești pe care acesta le descrie. Atât scenele în discuție, cât și imnurile corespunzătoare acestora sunt repartizate, așa cum vom observa în continuarea studiului nostru, în mod simetric în întreaga scriere, cititorul având posibilitatea de a distinge regulile în baza cărora s-a făcut această repartizare. De asemenea, putem afirma, în avans, că aproape fiecare subcapitol tematic al lucrării⁶ este precedat, dezvoltat și se încheie cu un imn.

---

⁵ *Apoc.* 5, 9; 14, 3; 15, 3.

⁶ Referitor la structura cărții, vezi S. Agouridis, *Η Αποκάλυψη του Ιωάννη. Ιστορική και συγχρονιστική έρμηνευτική προσέλαση (Apocalipsa lui Ioan. Încercare hermeneutică istorică și sincronizantă)*, Atena, 1978, pp. 7-16 și J. Lamprecht, „A Structuration of Revelation 4, 1 - 22, 5” în *L'Apocalypse johannique et l'Apocalypique dans le Nouveau Testament par J. Lamprecht*, Leuven, 1980, pp. 77-104.